

KAMIL ZEIDLER

AZJA WSCHODNIA NA TZW. LIŚCIE UNESCO „PAMIĘĆ ŚWIATA”

(KOMUNIKAT)

Organizacja Narodów Zjednoczonych do spraw Edukacji, Nauki i Kultury (UNESCO) zainicjowała powstanie Rejestru „Pamięć Świata” (*Memory of the World Register*), zwanego niekiedy Listą UNESCO „Pamięć Świata”. Rejestr ten jest najważniejszym elementem Programu „Pamięć Świata”, który jest międzynarodową strategią współpracy dla ochrony i promocji „dziedzictwa dokumentacyjnego”, w szczególności rzadkiego i zagrożonego. Przyczyną powołania w 1992 r. do życia tego programu była rosnąca obawa o stan ochrony i możliwość dostępu do „dziedzictwa dokumentacyjnego” w różnych miejscach na świecie. Głównym celem tego międzynarodowego projektu i zarazem narzędziem mającym służyć ochronie i promocji jest tworzenie międzynarodowej listy „dokumentacyjnego dziedzictwa ludzkości”, czyli najcenniejszych dokumentów (rękopisów, książek, nagrań, filmów itp.), które łącznie obrazują ważne wydarzenia w historii świata. Pierwsze wpisy zostały dokonane w 1997 r., choć pierwszy raz Międzynarodowy Komitet Doradczy (IAC) zebrał się już w 1993 r. w Pułtusk w Polsce¹. W 1995 r. przyjęte zostały zasady ogólne

¹ Do dziś w Rejestrze „Pamięć Świata” znalazły się następujące obiekty, o których wpis wniosła Polska: (1) Autograf dzieła Mikołaja Kopernika *De revolutionibus*, wpis 1999 r., Biblioteka Jagiellońska w Krakowie; (2) Rękopisy Fryderyka Chopina, wpis 1999 r., Biblioteka Narodowa i Narodowy Instytut Fryderyka Chopina w Warszawie; (3) Archiwum Ringelbluma, czyli podziemne archiwum getta warszawskiego, wpis 1999 r.; Żydowski Instytut Historyczny w Warszawie; (4) Akt Konfederacji Generalnej Warszawskiej z 1573 roku, wpis 2003 r., Archiwum Akt Dawnych w Warszawie; (5) Tablice 21 postulatów gdańskich z Sierpnia 1980, wpis 2003 r.; Centralne Muzeum Morskie w Gdańsku; (6) Archiwum Komisji Edukacji Narodowej, wpis 2007 r., Biblioteka Naukowa Polskiej Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Nauk w Krakowie, Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie, Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego, Fundacja Książąt Czartoryskich; (7) Kodeks supaski, wspólny wniosek Polski, Rosji i Słowenii, wpis 2007 r., Biblioteka Narodowa w Warszawie (jako część Biblioteki Ordynacji Zamoyskiej), Rosyjska Biblioteka Narodowa w Petersburgu, Słoweńska Biblioteka Narodowa i Uniwersytecka w Lublaniu; (8) Archiwum Instytutu Literackiego w Paryżu, wpis 2009 r.; (9) Archiwum Radziwiłłów i Księgozbiór nieświeski, wspólny wniosek Białorusi, Finlandii, Litwy, Polski, Rosji i Ukrainy, wpis 2009 r.; części dawnych archiwów i księgozbiórów Ordynacji Nieświeskiej znajduje się w Warszawie (Archiwum Główne Akt Dawnych), Mińsku, Wilnie, Kijowie, Petersburgu, Moskwie i Helsinkach; (10) Archiwum Biura Odbudowy Stolicy, wpis

i powołano sam Rejestr. Co dwa lata IAC zbiera się w celu rozpatrywania kolejnych wniosków. Pomocniczo zostało powołanych pięć komitetów regionalnych, a niekiedy także powoływane są komitety narodowe, które wspierają IAC w jego działaniach.

Choć inicjatywa ta przypomina najsłynniejszą Listę UNESCO, jaką jest Lista światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego – stworzona na podstawie Konwencji w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, przyjętej w Paryżu dnia 16 listopada 1972 r. (Dz. U. z 1976 r. Nr 32, poz. 190) – to jednak Rejestr „Pamięć Świata” nie ma charakteru konwencyjnego; nie został stworzony na podstawie umowy międzynarodowej, a to przesądza o jego charakterze oraz o konsekwencjach normatywnych dokonywanych wpisów.

Idea Rejestru opiera się na kilku zasadach. Po pierwsze, efektem wpisu do Rejestru jest uświadomienie konieczności objęcia szczególną ochroną obiektów mieszczących się w kategorii „dziedzictwa dokumentacyjnego”, o ile to możliwe w oparciu o regulacje krajowe poszczególnych państw, także prawną. Po wtóre, z wpisem do Rejestru winna łączyć się promocja tego dziedzictwa oraz jego szerokie udostępnianie, nawet jeśli nie przez bezpośredni dostęp do oryginalnych dokumentów i przedmiotów, które w swej istocie są nośnikami ważnych i wartościowych treści, to przez dostęp do tych właśnie treści. Tym samym, po trzecie, winny być podejmowane takie działania, które będą służyć ułatwianiu dostępu do tego dziedzictwa, czyli wszystkich obiektów wpisanych do Rejestru. W końcu po czwarte, wpisywanie poszczególnych dokumentów, ich zespołów, kolekcji przedmiotów winno prowadzić do wspierania inwestycji mających na celu ich konserwację i zabezpieczanie.

Istnienie Rejestru świadczy o znaczeniu „dziedzictwa dokumentacyjnego” dla utrwalania wydarzeń o największej wadze w historii ludzkości. Docelowo ma on obejmować wszystkie najważniejsze dokumenty w dziejach całej ludzkości. Co niezwykle ważne, bardziej niż jakikolwiek inny rejestr służący ochronie dziedzictwa kultury, skupia on te dzieła, w przypadku których najistotniejsza jest wartość niematerialna – ich wartość historyczna, naukowa, czasami artystyczna, ale przede wszystkim są one właśnie dokumentami upamiętniającymi najważniejsze zdarzenia w historii ludzkości.

Inicjatywa ta doprowadziła do konieczności zmierzenia się z samym pojęciem „dziedzictwa dokumentacyjnego”. Przyjęto jego jak najszersze rozumienie, tak aby przewidzianą w Rejestrze formą ochrony objąć jak najobszerniejszy zasób różnego typu dokumentów, rozumianych jako przedmiot coś dokumentujący. Dziedzictwo dokumentacyjne obejmuje więc różne typy dokumentów, jak: dokumenty i zespoły archiwalne, rękopisy przechowywane w bibliotekach i muzeach, druki o szczególnej wartości dokumentacyjnej, inskrypcje, dokumenty audiowizualne, bez znaczenia, na jakim nośniku zostały utrwalone.

2011 r., Archiwum Państwowe m.st. Warszawy; (11) Zbiory Towarzystwa Historyczno-Literackiego w Paryżu, wpis 2013 r., Biblioteka Polska i Muzeum Adama Mickiewicza w Paryżu; (12) Traktaty pokojowe (ahdnames), zawarte od II połowy XV do końca XVIII w. między Królestwem Polskim i Cesarstwem Tureckim, wpis 2013 r., Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie.

Międzynarodowy Komitet Doradczy rekomenduje kolejne obiekty do wpisu do Rejestru, które Dyrektor Generalny UNESCO zatwierdza jako odpowiadające wybranym kryteriom znaczenia ogólnoświatowego i reprezentowania szczególnych wartości. Wnioskodawcami mogą być biblioteki, archiwa, muzea, stowarzyszenia, a nawet osoby prywatne. Do 2013 r. do międzynarodowego rejestru zostało wpisanych przeszło trzysta pozycji. W ramach Programu „Pamięć Świata”, obok rejestru międzynarodowego zalecane jest tworzenie rejestrów o znaczeniu dla regionów geograficznych², a także poszczególnych krajów. Dodatkowo tworzone są bazy danych zawierające między innymi informacje o dziedzictwie dokumentacyjnym zagrożonym, jak również utraconym.

W kwietniu 2004 r. UNESCO ustanowiło Nagrodę Jikji Pamięć Świata, mającą na celu wyróżnianie osób prywatnych i instytucji wyjątkowo zasłużonych dla ochrony i promowania „dziedzictwa dokumentacyjnego”. Nagroda ta ma służyć także promocji Programu „Pamięć Świata”. Jej wysokość wynosi aktualnie 30.000 USD. Została ona ufundowana przez władze Korei Południowej, które pokrywają także wszystkie koszty organizacyjne, w tym związane z ceremonią wręczenia nagrody.

Dotychczas nie wpisano zbyt wielu obiektów z obszaru Azji i Pacyfiku, bowiem sam rejestr jest stosunkowo nową inicjatywą. Niemniej jednak można wymienić obiekty pochodzące z państw Azji Wschodniej już wpisane, przyjmując porządek chronologiczny w ramach poszczególnych państw oraz wskazując sam przedmiot wpisu, a także datę wpisu oraz najczęściej miejsce przechowywania danego obiektu.

Chiny: (1) Archiwa dźwięków muzyki tradycyjnej, wpis 1997 r., Instytut Muzykologii Chińskiej Akademii Nauk, Pekin; (2) Zapiski Wielkiego Sekretariatu dynastii Qing – Infiltracja Zachodniej Kultury w Chinach, wpis 1999 r., Muzeum Pałacowe, Pekin; (3) Starożytne rękopisy literatury ludu Naxi zapisane pismem *dongba*, wpis 2003 r., Instytut Badawczy Dongba Prefektury Lijiang, Dayan; (4) Złote listy dynastii Qing, wpis 2005 r., Archiwum Państwowe, Pekin; (5) Archiwa Yangshi Lei Dynastii Qing, wpis 2007 r., w wielu miejscach; (6) Złota lista cesarskich egzaminów dynastii Qing, wpis 2005 r.; (7) Ben Cao Gang Mu, Ilustrowane kompendium chińskiej medycyny, wpis 2011 r., Biblioteka Chińskiej Akademii Chińskich Nauk Medycznych; (8) Huang Di Nei Jing, Kanon medycyny Żółtego Cesarza, wpis 2011 r., Chińska Biblioteka Narodowa, Pekin; (9) Zbiór oficjalnych dokumentów Tybetu z okresu dynastii Yuan (1304–1376), wpis 2013 r.; (10) Korespondencja i dokumentacja Qiaopi i Yinxin, wpis 2013 r.

Japonia: (1) Kolekcja Sakubei Yamamoto, wpis 2011 r.; (2) Materiały z misji Keicho-era do Europy, wnioskowane wspólnie z Hiszpanią, wpis 2013 r.; (3) Miodokanpakuki, oryginalny, odręczny dziennik Fujiwara no Michinaga, wpis 2013 r.

Korea Południowa: (1) Rękopis Hunmin Chongum, wpis 1997 r., Muzeum Sztuki Gansong, Seul; (2) Roczniki dynastii Chosŏn, wpis 1997 r., Chongjoksan Sagonbon, Seul; (3) Seungjeongwon Ilgi, dzienniki Sekretariatu Królewskiego, wpis 2001 r.,

² W tym Rejestr Azji-Pacyfiku „Pamięć Świata”; wszelkie obiekty wpisane do międzynarodowego Rejestru „Pamięć Świata” automatycznie znajdują się w rejestrze regionalnym. W tym ostatnim wpisy są dokonywane co dwa lata, w latach parzystych, czyli inaczej niż w rejestrze międzynarodowym.

Biblioteka Kyujanggak oraz Uniwersytet Narodowy w Seulu; (4) Baegun hwasang chorok buljo jikji simche yojeol (vol. II), Antologia nauk wielkich buddyjskich mni- chów zen, tom 2 (pierwszy zaginął): Antologia tekstów buddyzmu zen, wydruko- wana w 1377 r., to najstarsza książka drukowana z użyciem ruchomych czcionek, wpis 2001 r., Bibliotheque Nationale de France, Paryż³; (5) Tripitaka Koreana i różne pisma buddyjskie, wpis 2007 r., Klasztor Haeinsa, Gyeongsangnam-do; (6) Uigwe, Królewskie protokoły dynastii Joseon (Chosŏn), wpis 2007 r., Narodowy Uniwersy- tet w Seulu; (7) Donguibogam, Zasady i praktyka wschodniej medycyny, wpis 2009 r.; (8) Dziedzictwo dokumentacyjne praw człowieka 1980 r., Archiwa Demokratyczne- go Powstania 18 Maja przeciwko Rządowi Wojskowym w Gwangju, wpis 2011 r., Ratusz Gwangju, Fundacja Pamięci 18 Maja, Narodowy Uniwersytet Chonnam, Gwangju; (9) Ilseongnok, Zapiski codziennych przemyśleń, wpis 2011 r., Narodowy Uniwersytet w Seulu; (10) Nanjung Ilgi, Dziennik wojenny admirała Yi Sun-sina, wpis 2013 r., Świątynia Hyeonchungsa, Asan; (11) Archiwa Saemaul Undong (Ruchu Nowej Wspólnoty), wpis 2013 r., Koreańskie Centrum Saemaul Undong, Seul.

Mongolia: (1) Mongolski Tanjur, wpis 2011 r.; (2) Lu „Altan Tobcji”, Złota Hi- storia spisana w 1651 r., wpis 2011 r.; (3) Kanjur zapisany z dziesięcioma szlachet- nymi kamieniami, wpis 2013 r. Wszystkie wpisy mongolskie obejmują bezcenne historyczne dzieła znajdujące się w Mongolskiej Bibliotece Narodowej.

Komitet Regionalny Azji-Pacyfiku Rejestru „Pamięć Świata”⁴, będący pomocniczym ciałem IAC, ogłosił nabór wniosków o wpisy kolejnych obiektów Azji i Pacyfiku (doku- mentów lub kolekcji w każdej postaci – zarówno tekstowej, jak i audiowizualnej), które należy składać do końca listopada 2013 r. Dalsze decyzje podjęte zostaną w 2014 r.

SUMMARY

EAST ASIA ON UNESCO MEMORY OF THE WORLD REGISTER (COMMUNIQUE)

In the communique the Author described the idea of the establishment by the UNESCO, in 1992, Memory of the World Register, sometimes called the UNESCO Memory of the World, and detailed the objects from East Asia, which have been entered into the register. The essence of the register is to protect the so-called documentary heritage of mankind, i.e. the most valu- able documents that illustrate important events in the history of mankind. In the case of objects inscribed on the UNESCO Memory of the World Register, the most important is their intangi- ble asset – their historical, scientific, sometimes artistic value. So far, in the Register, from East Asian countries, there are objects from China (10), Japan (3), South Korea (11) and Mongolia (3).

³ Stąd zaczerpnięta została nazwa Nagrody UNESCO Jikji Pamięć Świata.

⁴ Powołany w 1998 r. podczas Pierwszego Posiedzenia Generalnego w Pekinie, obejmujący swoją właściwością 43 państwa regionu Azji-Pacyfiku; warto też dodać, że obok Komitetu Regio- nalnego w Azji Wschodniej działają także komitety narodowe: chiński, japoński, mongolski.